

Pa negre

Emili Teixidor

Editorial Columna. Barcelona, 2003

Salah Jamal | 12573sja@comb.es

Metge i historiador

És habitual i recomanable que un professor dirigeixi l'alumnat cap a la lectura d'una sèrie de llibres o informes amb la finalitat de millorar la comprensió o l'ampliació del coneixement d'una assignatura o d'un tema determinat. Com tots els professors, jo també recomanava als meus alumnes catalans de l'assignatura Diversitat cultural i alimentació, que se centrava en la comprensió i aproximació a la cultura i costums àrabs i musulmans, la lectura d'autors i autores exclusivament arabomusulmans.

Fa dos anys, vaig afegir a la llista de recomanacions un nou llibre que a simple vista resulta estrany als objectius que pretén la nostra assignatura. Es tracta de la magnífica i emotiva novel·la d'Emili Teixidor *Pa negre*, la qual, a través dels periples d'una colla de nens d'una família pagesa, se'ns endu magistralment a la profunditat d'Osona de la postguerra civil.

Quins motius o utilitats veig en aquest llibre per recomanar-lo als estudiants? Què té a veure la Plana de Vic amb l'assignatura dedicada a l'estudi dels costums i tradicions alimentàries del món àrab? El cert és que quan vaig llegir aquesta novel·la, des de la primera línia fins a la impactant última plana, em vaig adonar de la proximi-

tat i la semblança, malgrat la distància geogràfica, entre els grups humans. La relació humana, el costumisme i els dramàtics successos narrats a la novel·la podrien haver succeït a la meva Palestina natal o a qualsevol país àrab de la riba sud de la Mediterrània. De vegades és impossible, o aconseguit amb fòrceps, fer entendre als alumnes els nostres costums amb la lectura de llibres procedents de fonts àrabs, quan és més fàcil recórrer també a fonts més properes i més familiars.

A banda de la narració sobre la tensió política, la guerra civil i la posterior repressió franquista —que en realitat no em sorprenia gens ni mica, ja que aquestes injustícies es cometien i encara es cometien arreu, amb la mateixa barbaritat i, sovint, amb impunitat—, Teixidor ens reproduïx a través de tots els personatges de la novel·la, sobretot l'àvia Mercè i el personatge narrador, un seguit d'hàbits populars provinents del costumari català i que no es distingeixen gaire dels nostres. Ho dic i, sense passar-se, si m'haguessin dit que els protagonistes del llibre, en comptes de l'àvia Mercè i la mainada vigatana, eren la meva àvia i la meva penya que sovint corriem al voltant de les nostres pruneres i figueres, no m'hagués costat cap esforç creure-m'ho.

L'àvia Mercè, com la meva, «des del seu racó de l'escó, remugava sense aixecar la veu», feia servir un parlar de soca-rel que no deixa d'ésser insòlit. Nosaltres els germans reïem molt del parlar arcaic de la nostra sitty —iaia.

La relació humana, el costumisme i els dramàtics successos narrats a la novel·la podrien haver succeït a la meva Palestina natal o a qualsevol país àrab de la riba sud de la Mediterrània

El protagonista del llibre, sovint, ens explica com l'àvia Mercè anomenava les coses: «L'àvia Mercè en deia... la quitxalla, ganàpia, la flaire...».

El que encara és més sorprenent i em deixa encantat és l'existència d'una semblança en un seguit de costums i hàbits. N'hi ha molts, moltíssims, que ens fan propers: l'enterrament d'infants «sense grans dols perquè se n'anaven de dret al cel»; quan la gent robava per necessitat mai no deien robar sinó «se n'enduen» o «es fiquen al cabàs»; aquell interrogatori a què sotmetien els nens per saber si havien assistit a la missa major o no, en què els preguntaven «de quin color era la casulla del celebrant». A nosaltres ens preguntaven sobre el color del turbant de l'imam; «però mai ens havíem fixat en el tros de pa negre que deia l'àvia. El que havíem vist tots era que quan algun tros de pa queia a terra, l'àvia s'afanyava a recollir-lo i abans de tornar-lo a la taula o al calaix li feia un petó. I quan recollia les tovalles, després d'un àpat, tant ella com la tia Ció, anaven amb molt de compte per no llançar cap engruna a terra, les recollien totes en un pot i en feien sopes o les barrejaven amb llet al matí –nosaltres amb te–, per esmorzar, per fer suca-mulla». Una escena habitual en el món arabomusulmà; aquella expressió del presoner vigatà «encara ha de néixer el que m'ha de fer acotar el cap», nosaltres també la fem servir amb les mateixes paraules; «En Quirze pare ens va acompanyar fins

al portal, va entrar un moment a la capella però va tornar a sortir de seguida amb l'excusa de fumar», mentre que la majoria dels nostres pares ho feien a la porta de la mesquita; ambdues cultures tenim aquest mateix vituperi envers aquells antics camperols que presumeixen per la seva feina a la ciutat, «es pensaven que així s'espolsaven una mica la terregada de femta que encara portaven a l'esquena»; a pesar de tenir electricitat, «els homes encara portaven el llum d'oli o llum de carbur, que feia una mala olor que ho empudegava tot». Estic veient el meu pare anant a la comuna amb el llum de ganxo de vidre encès i la llum elèctrica del lavabo encesa. Com la gent d'Osona no se'n fiava; «Que Déu hi faci més que nosaltres» i nosaltres diem: que Àl·la...

A la novel·la hi ha infinitat de costums catalans que no són estranys per a altres cultures. Però no vull acabar aquests exemples d'anècdotes sense esmentar aquesta oportuna i quotidiana expressió, que no és solament pròpia d'aquestes dues cultures sinó de quasi totes: la pàtria és la terra on menges. |

